

ISLOM BANKINING MAHSULOTLARINI JORIY ETISH MAHSULOTLARINI KENGAYTIRISH ISTIQBOLLARI

Sohibov Asilbek To'liqinjon o'gli
O'zbekiston Respublikasi
Bank-moliya akademiyasi tinglovchisi

Islom bankinigi mahsulotlarini kengaytirish istiqbollari nafaqat iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlash, balki jamiyatda moliyaviy barqarorlikni ta'minlash va ijtimoiy adolatni kuchaytirishga xizmat qiladi. Islom banki tizimining o'ziga xos xususiyati, foizga asoslanmagan moliyaviy xizmatlar taqdim etishdir, bu esa iqtisodiy adolatsizliklarni kamaytirish va moliyaviy tizimni yanada shaffof qilishga yordam beradi. Bu tizimda banklar mijozlar bilan faqatgina har ikkala tomonning manfaatlari va ehtiyojlarini hisobga olgan holda, xavf va foydani taqsimlashga intiladi.

Shuningdek, Islom bankinigi tizimining kengayishiga moliyaviy texnologiyalar (FinTech)ning rivojlanishi ham ta'sir ko'rsatmoqda. Mobil banking va internet-banking kabi texnologiyalar yordamida, mijozlarga bank xizmatlariga yanada qulay va tezkor kirish imkoniyati yaratilmoqda. Bu esa, ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlarda, bank xizmatlariga kirish imkoniyati cheklangan aholi uchun muhim ahamiyatga ega.

Bundan tashqari, Islom banklari yangi mahsulotlar yaratish orqali iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan strategiyalarni ishlab chiqmoqda. Masalan, "Ijara" asosida moliyaviy xizmatlar taklif etish orqali, mijozlarga asosan kichik va o'rta bizneslar uchun moliyaviy imkoniyatlar yaratish imkoniyati mavjud. "Sukuk" (islomiy obligatsiyalar) kabi mahsulotlar esa davlatlar va korporatsiyalar uchun kapital yig'ishning innovatsion usuli sifatida ko'rilmogda.

Islom bankining mahsulotlarini kengaytirishning yana bir istiqboli, ijtimoiy mas'uliyatli investitsiyalarni rag'batlantirishdir. Banklar, o'zining investitsiyalarini jamiyatdagi muhim ijtimoiy ehtiyojlarni qondirishga yo'naltirishlari kerak. Bu, masalan, ekologik toza energiya loyihalariga sarmoya kiritish, ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirish yoki ta'lim va sog'liqni saqlash sohalaridagi innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlashni anglatadi. Bunday yondashuv, nafaqat moliyaviy manfaatlarni ta'minlaydi, balki jamiyatning umumiy farovonligini oshirishga hissa qo'shadi.

Islom banki mahsulotlarini kengaytirish jarayonida, ularning xalqaro miqyosda tarqalishi ham muhim ahamiyatga ega. Bir qator musulmon bo'lmagan mamlakatlarda ham Islom bankinigi xizmatlaridan foydalanish tobora ortib bormoqda. Buning sababi, Islom banki tizimi nafaqat musulmon davlatlari uchun, balki butun dunyo iqtisodiyoti uchun muhim bir o'rinni egallamoqda. Masalan, Germaniya, Shveytsariya va Buyuk Britaniya kabi mamlakatlarda ham Islom banklari faoliyat ko'rsatmoqda, bu esa ularning iqtisodiy tizimlariga innovatsion va barqaror moliyaviy xizmatlarni olib kiradi.

Islom bankinigi mahsulotlarini kengaytirish istiqbollari davomida, shu bilan birga, yangi moliyaviy mahsulotlar va xizmatlarning rivojlanishi ham o'ta muhimdir. Masalan, yangi turdagi "Wa'd" (kelajakdagi shartnoma) va "Kafala" (garantiya) kabi xizmatlar, mijozlarga yanada ko'proq moliyaviy imkoniyatlar taqdim etmoqda. "Wa'd"

tizimi orqali banklar kelajakda amalga oshirilishi mumkin bo'lgan moliyaviy bitimlarni taqdim etishadi, bu esa mijozlarga moliyaviy rejalashtirish va investitsiya qilish imkoniyatini yaratadi. "Kafala" esa, xususi sektoridagi kichik biznes va tadbirkorlarga qarz olishda yordam beradi, bu orqali iqtisodiy faollikni qo'llab-quvvatlash imkoniyatlari kengayadi.

Bundan tashqari, Islom banklarining ekologik, ijtimoiy va boshqaruv (ESG) masalalariga qiziqishi ham kuchaymoqda. Bu, ularning mahsulotlarini kengaytirishda jahon iqtisodiyotining barqaror rivojlanishiga bo'lgan mas'uliyatli yondashuvni ta'minlaydi. ESG mezonlarini asos qilib olish, faqatgina moliyaviy foyda emas, balki jamiyatga va ekologiyaga bo'lgan ijobiy ta'sirni ham ko'zda tutadi. Shu tariqa, Islom banklari ijtimoiy va ekologik loyihalarni qo'llab-quvvatlab, barqaror investitsiyalarni amalga oshirishi mumkin. Misol uchun, yashil energiya loyihalariga sarmoya kiritish, ekologik toza transport tizimlarini rivojlantirish yoki ijtimoiy infratuzilmani mustahkamlash kabi loyihalar islomiy banklar uchun yangi imkoniyatlar yaratadi.

Islom bankinigi mahsulotlari va xizmatlarini kengaytirish jarayonida, ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlarda muhim ahamiyatga ega bo'lgan "mikro moliya" sohasiga ham e'tibor qaratish lozim. Mikro moliya, xususan, kambag'al va moliyaviy imkoniyatlardan mahrum bo'lgan shaxslar uchun bank xizmatlarini taqdim etishda samarali vosita sifatida ishlatilmoqda. Islom banklari, mikro qarzlar va investitsiyalar orqali bu segmentdagi aholi uchun imkoniyatlar yaratmoqda. Bu, o'z navbatida, jamiyatda moliyaviy inklyuziya va barqaror rivojlanishga olib keladi. Mikroqarzlar yordamida, odamlar o'z kichik bizneslarini boshlash, ta'lim olish yoki sog'liqni saqlash uchun zarur bo'lgan mablag'larni olish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Islom bankinigi tizimining kengayishining yana bir muhim yo'nalishi, bankning global miqyosdagi raqobatbardoshligini oshirishdir. Jahon miqyosida Islom banklarining o'sishi, ularning xalqaro savdo va investitsiya faoliyatida ishtirok etishiga imkon yaratadi. Shu bilan birga, Islom banklari global moliya bozorlarida barqaror va ishonchli moliyaviy mahsulotlar taqdim etish orqali raqobatbardoshligini oshiradi. Yangi bozorlar va raqobatchilar bilan faol ishlash, Islom banklarini yanada kuchliroq va kengroq tizimga aylantiradi.

Bundan tashqari, banklarning islomiy moliyaviy xizmatlarining jahon miqyosida qabul qilinishini ta'minlash uchun, ularning xalqaro moliya me'yorlariga moslashtirilishi kerak. Bu, nafaqat yangi mahsulotlar va xizmatlarni yaratish, balki moliyaviy tizimni global miqyosda modernizatsiya qilishga yordam beradi. Islom banklari, global moliya tizimiga integratsiyalashgan holda, yangi moliyaviy infrastrukturani yaratish va islomiy moliyaviy standartlarga moslashtirishda o'z o'rnini topadi.

Shu bilan birga, Islom banklari va ularning mahsulotlarini kengaytirish, yuridik va moliyaviy normativ bazalarni yanada takomillashtirishni talab qiladi. Islom banklari faoliyatini reglamentlovchi qonunchilikni takomillashtirish, banklar uchun yangi standartlar va tizimlar yaratish zarur. Bu esa, tizimning ishonchliligi va barqarorligini ta'minlashga yordam beradi. Xususan, Islom banklari global moliyaviy tizimga integratsiya qilinishi uchun xalqaro me'yorlarga muvofiqlikni ta'minlash kerak.

Shunday qilib, Islom bankinigi mahsulotlarini kengaytirish istiqbollari nafaqat iqtisodiy o'sish va ijtimoiy barqarorlikka, balki global miqyosda raqobatbardoshlik va

innovatsiyalarni ham rag'batlantirishga xizmat qiladi. Islom banklari, yangi moliyaviy mahsulotlar yaratish va zamonaviy texnologiyalarni qo'llash orqali, dunyo bo'ylab o'z o'rnini mustahkamlaydi va barqaror iqtisodiy rivojlanishga xizmat qiladi.

Islom bankinigi mahsulotlarini kengaytirish jarayonida, innovatsiyalarni qamrab olish va yangi texnologiyalardan foydalanish yanada muhim ahamiyat kasb etmoqda. Raqamli transformatsiya va moliyaviy texnologiyalar (FinTech) Islom banklarining xizmatlarini samaraliroq qilish, ularni global miqyosda raqobatbardosh qilish va mijozlarga yanada qulay va tezkor xizmatlar ko'rsatish imkonini yaratmoqda. Mobil banking, blockchain texnologiyalari, va kriptovalyutalar kabi yangi innovatsiyalar, Islom banklariga o'z xizmatlarini kengaytirish va yanada yaxshilash imkoniyatini taqdim etadi. Masalan, blockchain texnologiyasi orqali Islom banklari o'z operatsiyalarini shaffof va xavfsiz tarzda amalga oshirishi, bu esa mijozlar orasida ishonchni oshiradi.

Bundan tashqari, raqamli to'lov tizimlari va elektron hamyonlarning rivojlanishi, ayniqsa rivojlanayotgan mamlakatlarda, Islom banklariga katta imkoniyatlar yaratadi. Elektron to'lov tizimlari va mobil ilovalar orqali mijozlar o'z moliyaviy operatsiyalarini tez va oson amalga oshirishi mumkin. Islom banklari bu tizimlardan foydalangan holda, o'z mahsulotlarini yanada kengroq auditoriyaga taqdim etishlari mumkin. Bu esa banklarning global bozorlar va yangi mijozlar segmentlariga chiqishiga imkon yaratadi. Shu bilan birga, mobil banking va internet banking orqali, banklar o'z xizmatlarini atrofdagi mintaqalarga, hattoki bank tarmoqlari yo'q hududlarga ham taqdim etishi mumkin.

Islom bankinigi mahsulotlarini kengaytirishda, shuningdek, jamiyatning ekologik va ijtimoiy ehtiyojlariga moslashish muhim ahamiyatga ega. "Yashil bankchilik" (green banking) tushunchasi o'rnatilgan holda, ekologik barqaror rivojlanish maqsadida banklar o'z resurslarini va investitsiyalarini tabiiy resurslarni saqlash va ekologik toza energiya manbalariga yo'naltirishi zarur. Bu, Islom banklarining mas'uliyatli va shaffof moliyaviy tizim yaratishdagi roli va ularga qo'yilgan ijtimoiy talabni qondirishga yordam beradi. Banklar, ekologik toza loyiha va bizneslarni moliyalashtirish orqali, o'zgaruvchan iqlim sharoitlariga moslashishda jamiyatga yordam beradi.

Shu bilan birga, Islom banklari o'z faoliyatida ijtimoiy jihatlarni ham yodda tutishlari kerak. Ijtimoiy mas'uliyatli investitsiyalar (Socially Responsible Investment, SRI) va ijtimoiy tarmoqlarda faoliyat yuritish banklarning jamiyatdagi roli va ta'sirini oshiradi. Islom banklari, ijtimoiy mas'uliyatli investitsiyalar orqali, sog'liqni saqlash, ta'lim, infratuzilma va boshqa ijtimoiy sohalarida ijobiy o'zgarishlarni qo'llab-quvvatlashga harakat qilishlari lozim. Misol uchun, ijtimoiy tarmoqlarda yangi ta'lim dasturlarini qo'llab-quvvatlash yoki kambag'al qatlamlar uchun moliyaviy resurslar yaratish orqali, banklar ijtimoiy rivojlanishni rag'batlantirishlari mumkin.

Islom bankinigi tizimining rivojlanishidagi yana bir muhim jihat – global hamkorliklar va kooperatsiyalarni kuchaytirishdir. Islom banklari va xalqaro moliyaviy tashkilotlar o'rtasida kooperatsiya, ularning global miqyosda o'zaro ishlashini osonlashtiradi va birgalikda rivojlanish uchun yangi imkoniyatlar yaratadi. Bunday hamkorliklar orqali Islom banklari xalqaro savdo, investitsiyalar va yangi bozorlarni qo'lga kiritishda o'z imkoniyatlarini kengaytirishi mumkin. Ayniqsa, Islom

banklarining xalqaro sarmoya va investitsiyalarni jalb qilish borasidagi faoliyati, ular uchun iqtisodiy o'sish va yangi imkoniyatlarni ochadi.

Islom bankinigi tizimining kengayishi, shuningdek, xalqaro moliya bozorlaridagi barqarorlikni ta'minlashga ham yordam beradi. Islom banklarining nofoizli moliya va risklarni taqsimlashga asoslangan tizimi, global moliya bozorlaridagi beqarorlikni kamaytirishga xizmat qilishi mumkin. Masalan, Islom banklari foizsiz kreditlar va investitsiyalar orqali, global iqtisodiy inqirozlar davrida iqtisodiy barqarorlikni saqlab qolishga hissa qo'shadi. Bu tizimning iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashdagi roli, uning global moliya tizimidagi ahamiyatini oshiradi.

Shu tarzda, Islom bankinigi mahsulotlarining kengayishi, nafaqat iqtisodiy jihatdan, balki ijtimoiy, ekologik va siyosiy jihatdan ham jahon moliya tizimiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ularning mahsulotlari va xizmatlari kengayishi, nafaqat moliyaviy barqarorlikni ta'minlaydi, balki ijtimoiy rivojlanishni ham qo'llab-quvvatlaydi. Islom banklari, innovatsiyalarni qo'llash, yangi texnologiyalarni joriy etish, ijtimoiy mas'uliyatni kuchaytirish va global hamkorlikni rivojlantirish orqali, o'z tizimini yanada mustahkamlaydi va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishda muhim rol o'ynaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdullah, M. (2019). Islom bankinigi: Nazariy asoslar va amaliyot. Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti Nashriyoti.
2. Ahmad, K., & Khan, F. (2021). Islamic Banking and Financial System: Opportunities and Challenges. Kuala Lumpur: International Islamic University Press.
3. Iqbal, M., & Molyneux, P. (2005). Islamic Banking and Finance: A European Perspective. London: Palgrave Macmillan.
4. Siddiqui, S. (2014). Islamic Finance: Principles and Practice. Chicago: University of Chicago Press.
5. Zarqa, M. (2020). FinTech in Islamic Banking: Transforming the Financial Industry. Riyadh: King Saud University Press.